

KÖZLEMÉNYEK

Magyar vers egy 1617-es, több nyelvű wittenbergi antológiában. Miért ír magyar verset egy bizonyos Kotai Jakab egy wittenbergi szlovén egyetemi társát ünneplő antológiába? Nyilván azért, mert maga is muraszombati születésű, tehát „carniolai”, mint az ünneplő, ifjabb Jan Snoilshik, aki magát „Labacensus Carniolanius”-nak, Ljubljana-i szlovénnek deklarálja. De a korai szlovén–magyar kulturális kapcsolaton kívül ennek a kis *Eukterion Dodekaglotton* (12 nyelvű templom), illetve *Laureae Apollinae* című versantológiának¹ van még egy érdekessége. Öt régi nyelven, az arameus, káldeus, héber, görög és latin nyelveken kívül még hét európai nyelven írnak bele verseket: franciául, szlovénül, csehül, németül, svédül, finnül – és magyarul. Utóbbi ugyanolyan jogon reprezentatív nyelv 1617-ben, mint a francia vagy a cseh, s ami Wittenberget illeti, a fiatal Thurzó Imre csak nemrégén vált meg az ottani egyetemi rektori tisztségétől.

Az ifjabb Jan Snoilshikről úgy tudjuk, hogy bár az akkor a Habsburg-birodalomhoz tartozó Szlovéniában (az akkori Carniolában) született, de onnan elég fiatalon elkerült. Vagy a fia, de talán inkább unokaöccse volt az ugyanolyan nevű, ugyancsak luteránus Jan Snoilshiknak, aki Luthert fordított szlovénre és 1602-ben szerzett magisztriumot a tübingeni egyetemen.² Mivel az ifjabb Jant üdvözlő antológiában szerepel egy másik, Tobias nevű Snoilshik, aki magát ifjabb Jan testvéreinek nevezi, valószínűnek tűnik, hogy mindkettőjüket az addigra már Németországban elhelyezkedett (sontheimi, majd hernalsi) lelkész rokonuk támogatta abban, hogy a nagyhírű wittenbergi egyetemen tanulhassanak. Ami az ifjabb Jan Snoilshiket illeti, valószínűleg kiadott egy olyan kis latin versgyűjteményt, amiből nem maradt fenn példány, másképp nehéz elképzelni, miért szenteltek neki barátai *Laureae Apollinae*-t. Mint teológusnak 1619 és 1624 között több wittenbergi disputációja maradt fenn, így a *De nomine tetragrammato* (1621) és a lengyel Adam Goslaviusszal, valamint Bartholomeus Keckermann-nal vitatkozó *Disputatio Prima Apologetike opposite Disputationi De Persona Adami Goslavii... Photiniani*, amit Jacob Martini elnöklelte alatt ugyancsak 1621-ben adott elő.³ Később Heilbronnban lett lelkész és 1659-ben Essensben halt meg.⁴ Némi zavart okoz ugyan egy újabb szlovén lexikon szócikke, amely szerint „Janž Znoilšek”, aki 1568-ban született, s akit 1598-ban száműztek Ljubljánából, azonos az 1659-ben elhunyt hasonló nevű lelkésszel.⁵ Mivel mindketten evangélikus lelkészek voltak, szinte bizonyosra vehető, hogy a szlovén lexikon összekeverte őket, és ami a halálozás időpontját illeti, az

¹ Magyar címe „Verskoszorú” lehetne. Egyetlen ismert példányát a boroszlói egyetemi könyvtárban őrzik Sygn. 532945 alatt. Itt mondunk a könyvtárnak köszönetet a címlap reprodukálásért.

² J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universale-Lexikon*, Vol. 38, Leipzig u. Halle, 1743, 138.

³ DÜNNHAUPT, Gerhard, *Personalbibliografie zu den Drucken des Barock, 1598–1659*, Stuttgart, Hiersemann, 1991.

⁴ ZEDLER 1743, i. m. ibid.

⁵ *Enciklopedija Slovenije, Knjiga 15*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001.

csak (az így is elég hosszú életű) ifjabb Jan Snoilshikre érvényes. Ugyanakkor viszont érdekes módon az idősebb Snoilshik is írt verset, pontosabban (ahogy azt egy Tübingenben 1595-ben kiadott műve alapján állíthatjuk) fordított szlovénre zsolttárokat.⁶

A *Laureae Appolineae* kilenc szerzője közül alighanem Martin Trost (1588–1636) volt a legtudósabb. Teológiát és keleti nyelveket tanított Wittenbergben, és 1623-ban már megjelent egy *Lexikon Syriacum* című műve, de héber nyelvtanát még halála után sok évvel is újra kiadták. Rajta kívül még érdekes lehet az a M(agister?) Johann Hainreicher „Crainburgo-Carniolanus”, aki egyformán jól (vagy rosszul) versel szlovénul és latinul. Ami pedig a kis versgyűjtemény promotorait illeti, a címlap tájékoztat arról, hogy az Ambrosius Rhodius prorektorsága idején, Erasmus Schmidt jóvoltából jöhetett létre. Mindkét wittenbergi tanár szerepel Thurzó Imre albumában, mindketten ugyanazon a napon, 1616. április 22-én írják be nevüket és jókívánságaikat a főrangú magyar emlékkönyvébe.⁷ Az utóbbi görögöt és matematikát tanított a wittenbergi egyetemen, és a mostohalánya Jeremias Spiegelhez, Thurzó Imre eforuszához ment feleségül.⁸ A Thurzó család egyébként ezidőtájt számos felvidéki diákot támogatott Wittenbergben, de nincs rá adatunk, hogy Kótai Jakab költségeit is ők fedezték volna.

Ami Kótai Jakabot illeti, nem ő az egyetlen magyarországi a *Laureae*-ben. Rajta kívül beírnak még az antológiába a Wittenbergben csak 1616. november 15-én matriculáló németlipcsei Michael Chmellius Pannonius (csehül!)⁹ és Stephani Kristóf, aki körmöcbányai, vagyis „Cremincio-Montanus” (latinul). Utóbbi gyakori szereplője a kor wittenbergi antológiáinak: 1617–18-ban számos kollegáját ünnepli vagy búcsúztatja szokványos latin versekkel.¹⁰ De ők mindketten „Hungarusok”, Kótai viszont – verséből ítélve – elsősorban magyar. Ami nem jelenti azt, hogy nem vesz részt a neohumanisták többnyelvű versíró játékaiban. Először egy latin verssel jelentkezik, amit Georg Hartlieb tübingeni magiszter és koszorús költő *Anagrammata Hungaro Sopronia* című, Keresztúron kiadott művéhez szerzett 1610-ben.¹¹ Kótai magát „p.S”-nek írja le, ami alighanem „praeceptor Soproniensis” jelent, hasonlóan Kőszegi Székér Mátyáshoz, aki ugyancsak a soproni iskolában volt magyar tanító. Néhány évvel ezután Kótai Szeredre kerül, az ottani protestáns iskolában lesz rektor. Ezt a többi közt egy 1616-os bártfai kiadványból, az *Ötven szentséges elmélkedések*-ből tudjuk, amelynek szerzője, pontosabban Jan Gerhard latinjából fordítója Zólyomi P(erinna) Boldizsár. Ebben a Thurzó Szaniszló házastársának és „a két kis úrfinak, Szaniszló és Ádám grófnak” ajánlott műben magyar nyelvű epigrammával szerepel egy bizonyos „Jacobus Rottay, scholae Serediensis rector”.¹² Az elírás nyilvánvaló: itt Kótairól van szó, annál is inkább, mert még két más latin versíró szerepel ebben a gyűjteményben, s közülük az egyik, Göncz István „Lyndva-Hungarus”, tehát lendvai lelkész, Kótai földije, a másik meg egy rejtélyes „Joannse(!) Z.” Kótai 14 soros „Epigrammá”-ját, amit Zólyominak ajánl, követi Joannse(!) Z. „Aliud” című „Aetheras homines...” szavakkal kezdődő verse, amelynek huszonnegy sora rutinos latin verselőt sejtet.

Aki, meglehet, nem más, mint „az ifjabb Janž Znoilšek”! Hogyha ez így van, és Kótai vele és Tobias Snoilshikkel együtt (esetleg Czobor Erzsébetnek, Zólyomi Boldizsár korábbi támogatójának)¹³

⁶ Uo.

⁷ DOMÁNYHÁZI Edit et al., *A Thurzó család és a wittenbergi egyetem*, Szeged, SZTE BTK, 1989 (Fontes Rerum Scholasticarum, I), 267–268.

⁸ Uo. 215.

⁹ SZÖGI László, *Magyarországi diákok németországi egyetemeken és akadémiákon 1526–1700*, Budapest, 2011, 4077 sorszám (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 17).

¹⁰ *RMK*. III. 1231, 1235, 1236, 1237. Stephani 1616. október 11-én matriculált I. Szögi 2011, i. m. 4094.

¹¹ *RMNy*. 999.

¹² *RMNy*. 1100.

¹³ Zólyomi neki ajánlotta *Manuale azaz Kézben hordozó könyvetske...* (Lőcse, 1614; *RMNy*. 1077) című művét.

a segítségével?) Szeredről, vagy máshonnan került Wittenbergbe, akkor a szlovén ifjút üdvözlő verse azért is természetes gesztus, mert már régi ismerősök és barátok. Mindenesetre Kótai 1616. július 13-án matrikulált Melanchton egyetemén, és a *Laureae* kiadásának dátuma 1617. április 8-a. Itt volt még egy jó hónappal később is, amikor Georg Gutkuis felügyelete alatt „De Natura et Constitutione Philosophiae Naturalis” címen filozófiai értekezést tartott. Ebben az elég ritka disputációban¹⁴ Kótai főleg antik szaktekintélyekre, Aristotelesre, Pythagorasra és Plutarchosra hivatkozik. A „modernebbek” közül csak Aquinói Szent Tamás, Duns Scotus és Albertus Magnus neve merül fel. Vagyis filozófusként Kótai inkább hagyomány-követő, mintsem újító, illetve kortárs gondolkodóira figyelő embernek látszik.

Vizont ami a magyar nyelvű verselést illeti, a *Laureae Apollinae* biznysága szerint Kótai – úgy tűnik – a kor színvonalán mozog. Az A3 lapon közölt kis „Hungaricum” című versét az alábbiakban korabeli helyesírással közöljük:

Az io vitez ember kivanhatt melto iutalmat,
 Ha vegigh hartzon meg marat, Hadnagy lehet:
 Valaki io(l) forogh az bölcz Musak taboraban,
 Annakés mindgyart draga iutalma vagyon.
 Teis azert JANOS az bolczesegnek helyete
 Meltan helyeztetteol; mert la tanultad hiven.
 Ely sokaig iambor, sokakat tanituan igazan,
 Gyomlally, rontz, vesszss, hogy lehes ember hires.

Mivel a magyar verset német szedő szedte, és nem valószínű, hogy Kótai nyomdai korrektúrát kaphatott volna belőle, a fenti nyolc sorba nyilvánvaló hibák csúsztak. A harmadik sorban „io” áll „jól” helyett, a negyedikben az „annakés” mint ahogy a „teis” külön szóban írandó. A leginkább félre érthető szó a negyedik sorban van, ahol úgy gondoljuk, a nyomdász a „helyére” szót olvasta „helyete”-nek, hiszen a bölcsességnek *helyére* lehet csak „helyeztetni”. Végül az utolsó sor mai helyesírással így hangzana: „Gyomlálj, ronts, vess, hogy híres ember lehess”. De Kótai kis versének ízét igazából az első pár sor hasonlata adja meg: katonai diadalok helyett a „bölc Múzsák táborában” való forgolódással foglalkozni igazi humanista ajánlat, olyan, amit a kor jelentősebb költői közül akár Rimay János is vállalhatna.

Kótai Jakabról Szinnyei úgy tudja, miután 1618-ban hazájába visszatért, „Gönczi Miklós által Széchy György udvari papjának ordináltatott”.¹⁵ Murány után a gömörmezei Balogban volt lelkész, majd 1635-ben Kassán lett az ottani evangélikus egyház első magyar papja és főprédikátora. Szinnyei még nem tudta, Kótai mikor halt meg, csak azt, hogy 1641-ben még élt, de ez javainak összeírása alapján megállapítható: 1644 áprilisában, vagy május elején.¹⁶ Ennek az alkalmi magyar verselőnek, Wittenberget járt teológusnak a kiadatlan levelei Kassa város irattárában találhatóak.

GÖMÖRI GYÖRGY

¹⁴ Csak két példánya ismeretes: az OSZK-ban és a British Libraryben. Szinnyei még csak a magyarországi példányt ismerte.

¹⁵ SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái VI.*, Budapest, Hornyánszky, 1899, 1158–1159.

¹⁶ *Kassa város olvasmányai, 1562–1731*, sajtó alá rend. Gácsi Hedvig, Farkas Gábor, Keveházi Katalin, Lázár István Dávid, Monok István, Németh Noémi, Szeged, Scriptorum, 1990, (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 15), 30.